

ספר

פני העיר

ביאורי סוגיות ציונים והערות
על סדר הדף

על מסכת

עירובין

בעזרת החונן לאדם דעת

אריה כאאמו"ר רבי יהודה רפאל שליט"א עמרם

בני ברק תשס"ה

בשער הספר

יתברך היוצר וישתבח הבורא על כל הטובה אשר גמלני מעודי עד היום הזה, ושם חלקי מיושבי בית המדרש, והגדיל חסדו עלי וזיכני להו"ל ספר זה הכולל ביאורי סוגיות ציונים והערות ע"ס הדף במסכת עירובין.

הנני להביע תודה וברכה לכל הת"ח המופלגים שאני נטפל לחברתם בבית הגדול שמגדלים בו תורה ויר"ש – כולל פוניבוז', אשר חיבור זה נכתב בתחילתו בדרך ציונים והערות בעת לימוד המסכת, ועמהם נתבררו ונתלבנו הדברים בדיבוק חברים ונוסף עליהם כהנה וכהנה עד כי פנים חדשות באו לכאן, והרבה מדבריהם נקבעו בספר. בפרט אודה לידידי הרב יוסף ש. אדלשטיין שליט"א והרב שלמה אלשטיין שליט"א והרב יהושע קרנברג שליט"א שעסקנו בצוותא בלימוד מסכת זו. ועל הטוב יזכר הרה"ג רבי אליעזר כהנמן שליט"א הנושא במסירות בעול החזקת התורה.

וקראתי שם הספר 'פני העיר' עשה"כ (בראשית לג, יח) ויבא יעקב שלם עיר שכס וגו' ויחן את פני העיר ואמרו במדרש שקבע תחומין לשבת וכו'. ועי' פרש"י בזבחים סב. בהא דכתיב אל פני המזבח, דהוא הכבש "שהוא פניו של מזבח שעולים לו דרך שם" ואקוה שחיבור זה – פני העיר – יהי דרך ופתח ליכנס בעומק הסוגיות של תיקוני מבואות תחומין ורשויות שהם דיני העיר, שבמסכת זו והלכותיה.

בהדרת כבוד אזכיר לברכה את אבי מורי הג"ר יהודה רפאל שליט"א ראש כולל "נור התורה – אהל מאיר" ואמי מורתי שתחי' לאוי"ט אשר גדלוני וחנכוני לישב באהלה של תורה והדריכוני בנתיבותיה, ועוזרים ומטיבים תמיד עמנו.

כן אזכיר לברכה את מו"ח הג"ר צבי רבי שליט"א ראש ישיבת "עץ חיים" בלונדון וחמותי הרבנית שתחי' לאוי"ט אשר הרבה קבלתי בביתם הגדול, הדורשים טובתנו בכל עת ומסייעים רבות עבורנו. ובמיוחד הנני מכיר טובה על השתדלותם ועזרתם להוצאת ספר זה.

יתן ה' ויזכו להמשיך בהרבצת תורה ויראה ולראות רוב נחת מכל יוצ"ח בבריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים טובים.

ואסיים בתודה ובברכה מיוחדת לרעיתי עזרתי תחי' לאוי"ט על גודל מסירותה עבורי וחלקה רב בספר זה ובכל אשר לי, יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שנוכה לגדל את ילדנו שיחי' לתורה ויר"ש לחופה ומע"ט ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו עד עולם.

תוכן

פרק ראשון

מבוי שהוא גבוה ז

פרק שני

עושין פסין ז

פרק שלישי

בכל מערבין קכט

פרק רביעי

מי שהוציאוהו קפח

פרק חמישי

כיצד מעברין רמב

פרק שישי

הדר רעט

פרק שביעי

חלון שנז

פרק שמיני

כיצד משתתפין שפט

פרק תשיעי

כל גגות תכ

פרק עשירי

המוצא תפילין תנב

ברין גשמים שירדו ובור של הפקר

גשמים שירדו ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם ולהלן מייתי מתני' בביצה בור של עולי בב"ל כרגלי המפלא ופירשו בתוס' כאן, ולהלן מו. ד"ה נהרות ההכל אחד ובתרווייהו הם כרגלי הווכה בהם ראשון.

שיטת רש"י בביצה לט. דכרגלי כל אדם אין להם שום שביחה לא במקומן ולא כרגלי הממלא, אלא כל אדם מוליך כרגליו. אבל כרגלי הממלא היינו כרגלי הווכה בהם ראשון. וכן משמע ברש"י בסוגין (ד"ה הרי הן) דכרגלי כל אדם אין בו שביחה כלל. [ומש"כ רש"י בר"ה ותניא בור של שבטים דאי לא קנו שביחה היה כרגלי כל אדם ע"י מרומי שדה].

ומעם החילוק פירש"י שם דבבור של בכל אמרינן דיש ברירה להחמיר ואמרינן הובר דמאתמול נמי להאי גברא חזו וברשותי קיימי. וא"כ בגשמים שירדו ביו"ט שלא היו אתמול ראויין לשביחה, אין שייך בהו ברירה וכל אדם מוליך כרגליו. וכמו"כ בנהרות המושכן דניידו ולא ראויין לשביחה. אין שייך ברירה ומסרה הן כרגלי כל אדם. (וכמש"כ הגאון והקרא"א כאן ביאור רש"י).

ודא דגשמים לא קנו שביחה בשבת וכן נהרות המושכן לא קנו בתר דניחוי. הקשו הראשו' מ"ש מאדם שבא בספינה מלמעלה מעשרה שקנה שביחה בשבת. ותירץ הריטב"א דשאני אדם שהוא הולך אחר דעתו דקונה כיון שדעתו עכשיו לקנות שביחה ע"ש. והרשב"א כ"י דשאני אדם שהוא לדעת עצמו ודעתו עכשיו לקנות שביחה במקום

קנין שביחה מצד עצמן. רק משום דנטפלים לבעלים, מאי מהני מה שהבעלים רוצה שיקנו שביחה במקום אחר. [ע"י אשר לשלמה ח"ג סימן ס"א].

וע"י משי"כ להלן דף נ"ו: בדי הרי"ף והבעה"מ והרמב"ן בדין שנים ששאלו חלוק זה לילך למורה וזה לילך למערב דקנה שביחה כחומרי שניהם, דהתווי"א מכאר דנחלקו בזה אם שביחת הכלים הוא קנין עצמי או רק שדין הבעלים עליהם. [ומש"כ שם עוד הוספה בענין זה].

הוא"י וניעור קנה ישן נמי קנה הבית מאיר סימן ת"א כ' לבאר דמתוך שניעור קנה מחמת מחשבתו אף ישן קנה כי אנו סהדי אילו היה ניעור היה חושב לקנות שביחה. והיינו דקני שביחה ע"י דעתו האמיתית שיש כרצונו למיקני שביחה אף דליכא עתה כונה להדיא.

ובשאלות שאלתא מ"ח כ' ביאר פלוגתיהו דריב"נ ורבנן מי אמרינן גברא הוא דקני שביחה לנפשיה והכא לא איכוון למיקני שביחה התם, או דלמא שבת קנייה ליה ואע"ג דלא איכוון עכ"ל. וע"י דברי יחזקאל סימן ח' סק"ג שכי' דלפ"י נראה דאין הטעם וישן קנה משום דאמדינן דעתיה אילו היה ער היה קונה, דהרי לריב"נ דין השביחה הוא קנין דממילא דרחמנא זכה ליה אי תחופין דאו, או רבנן זכו ליה תחומן, ומכאן הא דקאמר הגמ' לחלק בין חפצי הפקר לישן, דלמא דוקא לישן שהוא בר שביחה והוא בתורת קנין שביחה זכה ליה רחמנא, אבל חפצי הפקר דאין להם תורת קנין שביחה כלל לא. וע"ע משי"כ להלן בדין חפצי הפקר לרבנן.

שיניע אפילו לאחר בין השמשות וע"י בית מאיר סימן ת"א.

הראב"ד הק' על רש"י אך יש ענין של ברירה בהפקר, ולא שייך ברירה אלא בחלוקת השותפין וכיו"ב. וצ"ל ב' ד' רש"י שלענין קנין שביחה אי"צ דוקא בעלות ממנית וכדמצינו דמהני דעת אנשי העיר לקנות שביחה לגשמים אף שאינם כבעלותם, ומסרה שני כמה שנחשב עומד להך גברא, תחשב שהובר דמאתמול היה עומד עבורו למיקני שביחה דיריה.

והנה הקרא"א הק' מ"ט לריב"נ חפצי הפקר קנין שביחה במקומה, לימא הובר דהכי דברשות הווכה היו, וכ' דע"כ דאי"ו ברירה גמורה ע"ש. וי"ל דאם יש להם סיבה עצמית לקנות שביחה אלים טפי למיקני במקומם. ויש להוסיף דאין זה ברירה על הבעלות הממונית, אלא רק על השביחה הובר דמאתמול היה ראוי לשביחה דיריה, ותכן דאי"ו ברירה גמורה למפרע, ואילו נטלן אדם בזה, אולי לא עביד איסורא, דרק מהני דמכאן ולהבא יחול בו שביחה דהווכה בו כיון שהיה ראוי לשביחה שלו, וא"כ לריב"נ שיכול לחול בו ביהש"מ שביחה גמורה פשיטא דחל ולא תליי בברירה וצ"ע בזה. (וע"י בס' מכתבי תורה מכתב קל"א).

וכמש"כ רש"י דקסבר יש ברירה להחמיר, כ' במרומי שדה דס"ל דמאי דק"ל ש' ברירה בדרבנן אינו מטעם ספק ומשום סד"ד לקלא וכמש"כ הר"ן בגיטין [דף י"ב: ברי"ף ד"ה וכולם], אלא דהכי ק"ל דיש ברירה בדרבנן בין להקל בין להחמיר. וכן כ' מהר"ל ב"ש"ש ב"ק פ"ה סימן ל"ב.

שיטת התוס' דהרי הן כרגלי כל אדם וכרגלי הממלא הם ענין אחד, וגשמים

שירדו ביו"ט הם כרגלי הווכה בהם ראשון. ואין זה מטעם ברירה, דהא ש"י תוס' דאף כמעטות הנובעין דניידי דאפילו אי הוו ברשותו ביהש"מ לא קנו שביחה, מ"מ הם כרגלי הממלא. אלא משום דכי מטו ליד אדם הווכה בהם הם קונים שביחת האדם, ומעתה אפילו נתנם לאחר היה כרגלי הראשון. ועמשי"כ להלן בדי הרשב"א והריטב"א.

שיטת הראב"ד דאין חילוק בין גשמים שירדו ביו"ט לבור של הפקר היכא שהממלא הראשון נתנם לחבירו, ובתרווייהו הם כרגלי חבירו, ותחילוק בין כרגלי הממלא לכרגלי כל אדם הוא כשהם ברשות הממלא הראשון, דבגשמים שירדו ביו"ט גם כשהם ברשותו של הראשון, יכול חבירו להגליכם כרגליו, אבל בור של הפקר כיון שהיו ראויין לקנות שביחה ביהש"מ כשהם ברשותו הרי הן כרגליו. והרשב"א והריטב"א הקשו כיון דכשהיו ברשותו קנו שביחה אף נתבטלה אותה שביחה באמצע שבת, וביאור כמש"כ הרשב"א והריטב"א בתח"ד ובור של עולי בכל כרגלי הממלא הראשון מטעם ברירה הובר דהכי ולדידיה ניתו והרי הן כרגליו וכפירש"י, וא"כ קשיא להו כשנתנם לחבירו אף מתבטלת השביחה.

וכ' הרשב"א והריטב"א שהראב"ד נשמר מק"י זו דס"ל ולא שייך ברירה אלא בחלוקת השותפין וכיו"ב ולא כמה שאדם זוכה בו מן ההפקר. אלא טעמא דמלתא דכיון שלא קנו שביחה ביהש"מ מפני שלא היו להם בעלים, עכשיו שיש להם בעלים הכניסום בכלל נכסיו מיהו בעודם ברשותו, וכשנתנן לאחר הרי הם בכלל נכסיו של שני. משא"כ גשמים ומעיינות הנובעין לא עדיפי מגופו דאינו קונה שביחה אם לא היה נח ביהש"מ והלכך אין להם שביחה